

საზოგადოებრივი

საზოგადოებრივი საბუნების
მეცნიერებათა
კლასიკური

[1916 წ]

Handwritten scribbles and signatures in the bottom left corner.

ბ. ლომიძის =
რედაქტორებით

სული კახილი.

ვემუდარები შემითარო შენს მყუდროებას!...
ვერ შეეთვისა სული ჩემი ამ ყრუ ღროებას!

აღვსილვარ შენის უხილავის ძლიერის ნებით,
შენდამი სურვილს მივესწრაფი გულგაშმაგებით...
ოდეს ნაზ სიცილს სოფლისათვის ფრთა გადაუკრავს,
ან როს შენს მთხრობელს გრიგალს შავად წარბი შეუკრავს—
შენ ერთს ვიგონებ მთელის გზნებით და აღტაცებით!...

აღმინთე გულში სიყვარულის ცეცხლი მხურვალე...
წვიმიან დარში გაველ კარში შენით მწყურვალე ..
მითხრეს: განთიადს თან ამოსდევს და ყვავილ-ვარდობს.
მითხრეს: ფრინველთა ჟრიამულში იგი ხავარდობს.
მითხრეს: ნამი რომ ათას ფერად აგოგმანდება,
იმ დროს იფიხლე, რუს ჩურჩულში მოგელანდება...
და ისიც მითხრეს, შენს ახლოა დღე და ღამეო...
თურმე მეძახი და მამხნევებ შენც ხმა გამეო—
ახ! სასურველო! ბრმა რად ვიქმენ, რად ვერა გხედავ?!
მე ამას ცოდვად ნუ ჩამითვლი და გავიბედავ,
გთხრეს სიყვარული: შენი მკვეთრი გულში დამეო!
ეს მრწამს: სიკვდილი შემაერთებს შენს მყუდროებას,
ხოლო დღეს რა ვქმნა? ვით განველტო ამ ყრუ ღროებას?

მკერდგაღელილი შენს სიყვარულს ჩავსაფრებივარ.
რომელ გზით მოხვალ? შენს მოლოდინს გადავგებივარ...
ვაი თუ ერთს დღეს მომევილინო ანაზღეულად,
და მე დაქანცულს არ მეღვიძოს, ვეგდო ეულად.
ისევ წახვიდე უხილავი, ზენამფლობელი,
კვალი დასტოვო სულისათვის მეუცნობელი,
რომ იგი კვალი ვინილო და გული დამწყვიტოს...
ან ხსოვნა ჩაჰკალ, ანუ მოსპე შენი მკობელი!..

ჩემს ნათელს გრძნობას განთიადზე მძივად ანაგებს,
უძანკო ტრფობას, გულის ნატვრას და რაც მაშმაგებს
კრძალვით წარუვლენ შენს სამსხვერპლოს აღმასით ნაგებს?
თუ შენთან დავშთე, სიბრძნის ხელი ჩემს სულს განაგებს...
ზეშთავონების ისრად ნეტამც მკერდს განმეტარო,
ჩავსწვდე შენს ჰანგებს,
რომ შემდეგ შენით ჩემს ნეტარზე სხვა ვანეტარო ..

ახ სასურველო! ნუ იბურავ შავს მყუდროებას...
სული გეძახის: დამხსენ! დამხსენ ამ ყრუ ღროებას!..

სანდრო შანშიაშვილი

49497

5057

7.17.19

ბ უ ლ ი.

გულიო?... ეს გული რა არის ნეტავი?
თაფლის და ბალაძის მსმელი და მწვეთავი,
ხან თეთრად მლიმარე, ხან შავად მკენესავი,
ხან სევდის მთოველი, ხან ლხენის მკვესავი!
მსოფლიოს მკაზმავი, სიცოცხლის მკობელი,
ხან ბილწი ტერსიტი მფურთხავი, მგმობელი!
გველის და მტრედისა მიზეზი-მშობელი,
ცხოვრების უფსკრულში — მზე მანათობელი?!

ლეღავს და იმასთან რა არი ზღვის ლეღვა?
წყურება... და იმის წინ ფიარდება ცის ეღვა!
სიმშვიდე გულისა — ყვავილთა რულია,
სამეფო ირისი ვრცელ უსაზღვრულია!

გულიო?... ახსნისთვის მივმა⁴ თოთ ანატომს.
იგი ჩვენ არ გვიქებს ცისაკენ ანახტომს:
„გული არს“, მოგვიჭრის ეს გულთა გამჭერი,
„ჯირკვალის ოდენა ხორცისა ნაჭერი!..“

კ. მაყაშვილი

ქ ლ ე ლ ი.

ისე სევდით სავსე არის მაგ ლურჯ თვალთა მზერა,
ვით სიღერის დასასრულში გულსაკლავი ბგერა,
ისე მოსჩანს შენი მკერდი ფიფქის სარეცელზე,
ვით ლოტოსი ჩამომკვანარი-ჩამოთოვლილ ველზე!
ისე გმინავს შენი გული კენესით დანაბზარი,
ვით მონასტრის სამრეკლოზე გატეხილი ზარი!
შენს თხელ ტუჩებს ხმის ლანდები ისე თრთოლვით სწყდება,
ვით ვაშლის ხეს ბინდის თვეში მკვანარ ფოთოლთა წყება!
სუნთქვით ისე ირხევიან ეგ ჩანჩქერა თმები,
ვით სიკვდილის მუსიკაში მოგონების ხმები!

თვალებს ნაბავ და ხსოვნაში იწვევ მოგონებებს,
იწვევ მზე-ქარბ გაზაფხულებს და ცეცხლ-ნარეგ ვენებებს!
გულის ცემას, ცრემლიან ფიცს, ქურდულ მუდარებას,
კოცნას, ლამაზ სისულელეს და კვლავ განშორებას!
მაგრამ შენში ის წუთები ისე სწრაფად ჰქრება,
როგორც მაშინ, იმ წუთებში შენი მოფიქრება!
ხელებს იწვდი, მზეს სთხოულობ, მზისთვის გითროფის სული,
მაგრამ სარკმლით ცივად გიმზერს მთვარე ფერ-წასული!
შენც ფერ-წასვლით ისე ჰქრები სულის ნაზ ბაძოლაში,
ვით გაწყვეტილ სიმის კენესა საკუთარ თრთოლაში!...

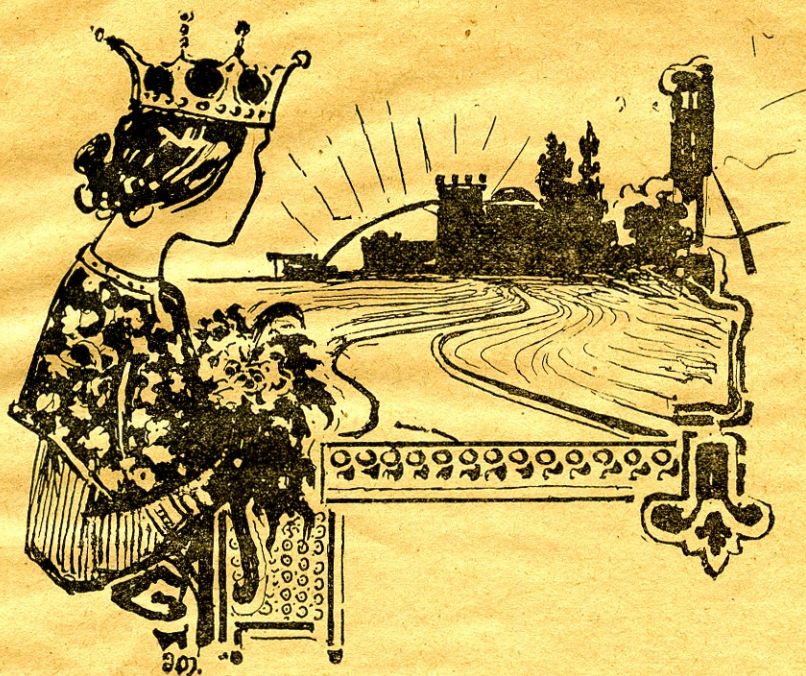
რა კარგი ხარ ეხლა, ემაგ სახელ უთქმელ წამში, —
როცა ახლად გადასდინარ ახალ დასაბამში,
შენს თვალეებში ცივად მოსჩანს: სიკვდილის ზმანება,
და ამ სოფლის განშორების მწარე შენანება...
და მებრალვი...

— რათა, მე ხომ ჩემს მიზანსა ვსწვდები?! —

— როგორ?

— ტურფად ვიტანჯე და... ლამა... ზადა ვ-კ-ე-დ-ე-ბი!...

ს. ფაშალიშვილი

ქ ა რ მ ა.

ვიცი მხარე ჯადოსნური, ვნახე სიზმრის გაცხადებით,
ვერ შეისმენთ მიწიერნო.
კრემლით ნაშენო, ვერ მისწვდებით.
მუნ შაირობს სული ჩემი აგზნებული ცისკრის ხმებით
და თქვენ, ყმანო სამარისა, მიწაზედან როცა ჰკვდებით
სამუდამო სამშობლოსა ხომ აროდეს ელოდებით?..
მე კი, ვიცი მხარე წყნარი,
ჩემგან არის შენათხული
თქვენი სევდით დაქანცული,
მიისწრაფის იქით სული.
იქ ლაყვარდიც არის ნაზი, და სათუთი ვით პეპელა,
იქ, სიმშვიდეს აცისკროვნებს
შვიდად შლილი ცისარტყელა.
იქ ოცნებაც არის ამო და
ყვავილიც არა სკკნების,
იოცნებე იმ კოცნაზე, რომელიც არ გაცივდების,
იოცნებე სიმღერაზე—ბალხას ნამად დაადნების—
მხარე მეფურ ღუმილისა და სამშობლო უკვდავების.

ჩამავალ მზეს როს უცქერი, დამეხსენით მიწის ხმებო,
მსურს გაღელილ ზამბახებთან
უხილავე შევიცნებო...
მსურს ოცნება იყოს წყნარი, და ფიქრებიც იყოს ნაზი,
მსურს ვარსკვლავად იქცეს სიტყვა,
ეტრატზედან დანახაზი...
მსურს მიგიწვდე საიდუმლოს, ღამის ეტლით ვინ დაფრინავს,
ხან ცეცხლს ანთებს ფერადნაირს
და ხან ცელიც ხელთ უბზინავს.
ხან ყვავილებს აყვავილებს თავის მეფურ გულისთქმისთვის,
ხან ჩააქნობს საბრალისად,
ნეტავ რადა, ნეტავ რისთვის?!

აქ არა ხარ შე გიუმაყო, აქ არ ჰსუფევე ძალთა ძალო
აქ მსურს ბავშურს შენს ყიჟინას
თუ როგორმე დავემალო.
აქ ეს მხარე მშვენიერობს უკვდავების ძალთა გამო
აქ სამშობლო სულისაა, საუკუნო, სამუდამო...
როს იკმევა ლოცვა ჩემი, აქ მოისმენთ სიტყვას მეფურს
და ვინ შევა გაშლილ კარავს, ვინ მიაგნებს ამ საფეხურს?..

როს ისმოდის გედის ჰანგი, სულში ჩადგა გაზაფხული.
შევიმოსე გვირგვინებით ვით ჭაბუკი მეფის წული!
ავეგზნე და ცეცხლად ვიქეც—
მერანზედან შფოთავს სული
და მოვფრინავ ხელში რახტით, ბრძოლის ყინით ფერ-წასული:
აქ შევქმენი მღუმარება აქვე მინდა ვიგვირგვინო,
გზა მიეციოთ ჭაბუკს მეფეს!
მიაგებეთ თასით ღვინო!
დაამზადეთ პორფირები, დაამზადეთ ფარჩეული
ბისონი და აღმასები ქურუმთაგან დარჩეული.
იხეიშეთ!
და სიცოცხლეე, ამას იქით უნდა სჩქეფო,
სულს სამშობლო აწ უნახავს,
უპოვია სულს სამეფო!..

გ. ლეონიძე.

უკანასკნელი ლექსი.

არა მყავს ქვეყნად მე მეგობარი,
არა მყავს ქვეყნად თანამგობრობელი:
ჩემი სიცოცხლე - სიკვდილი არი
ჩემთვის კუბოა—მთელი სოფელი.

დაირღვა ჩემთვის ოცნების მღვიმე,
ხიდი ჩამენგრა ცხოვრების გზაზე;

მარტოსა მტანჯავს ბედის სიმძიმე,
სული ქვითინებს საფლავის ქვაზე...

მზხამვენ გველები კიდიით-კიდე,
გლოვად მიქციეს დღესასწაული;
თუმცა, ... წამებით თვითვე ვიყიდე
კაცობრიობის დანაშაული...

კიკნა-ფშაველა

სიუჟარული.

რატომ არ დამეხსნები, ნიაგო, რატომ არ დამეხსნები!—წამოითურჩულა იამა.
— არ დავეხსნები, არა, ვაივე თუ არა?—წაუსისინა ნიაგმა.— ეჲ! ღმერთო ჩემო სად
მიაქვს ე თავი?! რა მაქვს სატირალი?.. ერთი უყურეთ, როგორ გალურჯებულა!.. ე! მოგწ-
მინდე ცრემლი თუ არა?! ახლა გაკოცო... აჰა! ესაც ასრე ..
— რა არის, ღმერთო ჩემო? არც დილითა ვარ ამისაგან მოსვენებული, არც საღამოთი!
— აილე თავი მალლა, აილე! ავე რა დილაა! მთლად ოქროს სამოსელშია გახვეული!..
ყველა შეჰხარის, შენ რაღა ღმერთი გაგიწყრა?
— რა მაქვს სასიხარულო? აბა მითხარი, რა მაქვს სასიხარულო?.. გუშინაც მოფრინდა
ბუღბუღი და ისევ ვარდს უმღერა. მთელი ღამე იმასთან გაათენა... მე კი ზედაც არ შე-
მომხედა!.. ეხლაც იმასთან არის... სძინავს.
— მერე და მე რითი მჯობიან ბუღბუღი? ჩემი ნანა უფრო გულის მამამებელი არ არის?
— რა ვქნა, ნიაგო, რა ვქნა? გულში ჩამივარდა და ვიტანჯები.
იამ ამოიოხრა და პატარა ბუჩქი სულნელებით გაივსო.

ნიავეს შეეცოდა გულდაკადილი ყვავილი, მოიქეჩა მიმოზნეული სულნელება კალთაში და ბულბულთან გააქანა.

— ჩიტუნიავე, გაიღვიძე! გეყოფა ძილი!— ჩაჰსისინა ონაფარმა ბულბულსა.— ნუ გატრუნულხარ! სულ ერთია არ მოგასვენებ! აჰა, აი შენის სიყვარულით გამსჭვალულის იის ოხვრა მოგიტანე რა ნახე ამ ვარდში ისეთი, რომ სხვა ყველაფერი გავიწყდება?.. შეიბრალებ ია, შეიბრალებ!.. ღმერთო, რა მაგრა სძინავს!.. ბულბულო! ბულბულო!.. დიდება შენთვის, უფალო, რომ არ ინძრევა?! ბიჭოს! ეს რა არის?! სისხლი?! სისხლი! სისხლი!..

ბულბულს ბასრი ეკალი შესმოდა გულში და სული გასცვივნოდა.

— ჩემი მგოსანი იყო. — ამცნო ვარდმა ნიავესა.— ჩემი დახსნა უნდოდა ტყვეობიდან... აი, ამ ბასრშუბიან ჯარს შემოებრძოლა, ალყა რომ შემოურტყამთ ჩემთვისა.— ყვავილთა დედოფალმა თვალი თავის ეკლებს ხროვაზე შეაჩერა და სახეზე მღუმარე მწუხარება გამოეხატა.

ნიავე ათრთოლდა, გულმა ცემა დაუწყო, წყნარად დაიხარა და უსულოდ მდებარე ბულბულს მოკრძალებით ეამბორა შუბლზედა, იას ოხვრისაგან გვირგვინი გამოსწნა და თავზე დაადგა.

ინ-ბანი

ხილულის გადაღვა.

უხსოვრ დროდან, ფერადად ნაქარგ ზურმუხტ მიდამოს მკერდზე ვიდოდა იგი.

გარდუვალი, სევდიანი, გზნეული, ნალველმორეულ სახით ვიდოდა იგი სასაფლაოდ ქცეულ სამშობლოს გატიალბებულ ველზე.

სახიერება მისი იყო უჭნობი, ნორჩი, მსვლელობა მისი იყო ბედითი, ცვალებადი, რხევა მისი იყო ნარნარებით მრავალ ფერადი.

როდესაც გამარჯვებული ლაშქარი სამშობლოს კერისაკენ ნიავექარივით მოაფრიალებ და ძლევაიმოსილ დროშას, იგიც— უკვდავი, ხელთუქმნელი— მარტორქა რაშით მოჰქროდა მის წინ, გამარჯვების მახარობლად და შლილს დალალებს დროშის ნაცვლად აფრიალებდა.

მისი ზენური ქროლვა, ცხენოსანმა თქარა-თქური, აბჯრის ყდერა ახმაურებდა ტყე-ღრეს, ველ-მინდორს, კარმიდამის...

მის მომზირალი მოსახლეობა, წამოხრალ ქოხმახების წინ, ბროლ კბილთა ელვარებას გამოსცემდა და მასთან ერთად ცეკვით ჩამოუვლიდა ტურფად გადაშლილ წალკოტებს.

მისი ყოველი ზნეა ჟრუანტელს ჰგვრიდა დედამიწას...

ბუნება მეჯლისობდა ხალხთან ერთად...

იდგა ჟრამული... კისკისი...

გამარჯვებას დღესასწაულობდა ქვეყანა!

ეს იყო ხორცსხმული გული ამირანის სამშობლოსა, ეს იყო უკვდავი სული საქართველოს სასიცოცხლო ციალისა, ეს იყო უნაზესი ფრფინვა ქართველის ფრთაშლილ შემოქმედებისა...

* *

ერთხელ, როდესაც ქართველის ობმოკიდებული გული სთვლემდა, თვალწინ განუგმირეს ქურუმი სიყვარულისა, მოძღვარი დაბნეულ ცხოვართა, აქვითინდა იგი, ბნელი ზეწარი გადეფინა მის სულს...

ქართველის სულიც აკენესდა, გულს ჟანგი გადიწმინდა, მწუხარების ძამამოსილმა ნაცარი წაიყარა თავზე და სათაყვანო ქურუმის ნეშტი მოწიწებით მიაბარა საქართველოს მუღმივ გუშავს, მოღრუბლულ მთა წმინდას!..

* *

ერთს კაშკაშა, ვარსკვლავებით მოციმციმე ღამეს, იგი — დათალხული, — დაფნის გვირგვინით დაეშვა მთაწმინდაზე მისთვის წამებულის სამარესთან, მწუხარებით თვალმილული ერთწამს იდგა, ობოლი ცრემლი მარგალიტივით ჩაძოჟგორდა ციმციმა ღაწვებზე...

და მისივე ფრთავაშლით განსრიალდა სიცოცხლით მართოლი, კისკასი, რომ სამშობლოს მხნელად ჭაბუკთა გულში თვისი სახეა ჩაექსოვა.

ეს იყო საქართველოს გარდუვალი სული!

ხელოვანმა თვალი მოჰკრა მის წამიერ სევდას, ბურუსში გახვეულ სინამდვილედ აქცია

იგი და განწირულის სამარეზე ამართა მწუხარე დედის ძეგლი — ეს მკრთალი ანარეკლი შენაარის ქვეყნად ვლინებისა...

იგი კი, მუდმივ მოციალე, მუდმივ ნორჩი, მუდმივ მგზნებარე დასთრთის საქართველოს არე-მარეს და თავისი გრძნეულებით იტაცებს მომაკვდავთა სულს ხილულის გადაღმა!..

ნეტავ იმას, ვინც ხილულის გადაღმა განცდილს სინამდვილედ აქცევს და ყოველს მის ღვთიურს ფეთქვას სინამდვილის სახიერებად ჩამოჰქნის...

ნარკანი.

ივადის დილა.

სიცოცხლემ ფრთა გაშალა.

დილა იყო — მჩქეფარე, დილა — როცა სხივებად იფრქვეოდა მზე ამავალი...

მიწა იცინოდა ვნების ჟრუნტელით აბურუსებული, და ცა იცინოდა — ხალისით ღიათ, მთელი არსებით იცინოდა ცა, საიდუმლოებათა უშრეტი წყარო... იცინოდა...

ჩიტების ჟრიაშული მწყობრ ჰანგით იყო გაბნეული ქვეყნის ჰაერში და შეგუბებული აკკორდები ჰკრავდენ სასიყვარულო გალობის კამარას სიმბლემში — როგორც განთიადის ლახვარი, როგორც სააღდგომო რეკა.

უსახლვროთ გადაშლილი ზღვა მზეს იხუტებდა, აბანავებდა, ღელავდა ღრმა სიხარულით და ზვირთების რხევით ცივ სხივებში ელავდა, ელავდა...

მდინარეს მთებიდან ჩამოჰქონდა კუშტი ხალისი და ველური ხარხარით ბარს ათრობდა, არობდა, უნანიებდა. ვერცხლის ტალღებს ქოჩრად აკლავდა ნაპირებს და ძირს გიჟური სიმღერით ჩაჰქონდა მალლა ნაშობი ატეხილი ვნების ყიჟინი...

ტყე შრიალა მკერდზე იხუტებდა დაუდგრომელ ნიავს და ჰქანცავდა კოცნის მუსიკით, დაათრობდა მხიბლავ ზღაპრებით და შემდეგ გასრესილს გაისროლიდა, არ უსმენდა, იდგა ამყად ღუმლით და დასცინოდა აკვესებულს გიჟმაჟა ნიავს...

ყველაფერი სიმღერად იყო ქცეული. ცეკვას ლამობდა...

ფოთოლთ შრიალიც, ტყის ღუმლიც, მდინარის ხარხარი, მზის მედიდური სხივოსნობა, მიწის და ცის სიცილი, ზღვის გადაშლილი ღიმილი და ტალღათ ჩოჩქოლი, ჩიტების ჟრიაშული წარმოადგენდა ერთს უძლეველ ძახილს...

— დაითვერით!..

სიცოცხლემ ფრთა გაშალა. მიწიდან ზეცას გაება სიმი...

ის იდგა მთაზე განცვიფრებული. ატოკებული გასცქერდა სივრცეს და გარინდული ისმენდა ნიავის კვნესას სულ მე მიყვარს და მე კი არავის ხოლმე მიყვარს და მე-კი არავის... ტყე სდუმს... ქვეყანას არ სცალია... დავიკანცე უპასუხოდ, უალერსოდ, უსიყვარულოდ... სულ მე მიყვარს და მე არავის, მე არავის... ჰკვნესდა ნიავი... გაურბოდა მღუმარე ცივ ტყეს და ისევ უბრუნდებოდა, აქოჩრებდა... ეხუტებოდა...

— სიყვარული აგვამალლებს! — ელვათ გაეხასრა მოგონება და ტკბილად ჩაეწვეთა მას შეგნებაში...

— სიყვარული აგვამალლებს. გადაუშრილა ნიავმა ტყეს...

— სიყვარული აგვამალლებს — ამოიქშულია დაბლიდან მდინარემ...

— სიყვარული აგვამალლებს — ხმა მალლა წარმოსთქვა მან. სახე გაუბრწინდა და ცქვიტათ შეაფრქვია სულის სხივები ცის უფსკრულს...

გადახედა მიწას: საკუთარს, წარმტაც ქვეყანაში ყველაფერი მისი ენით ლაპარაკობდა. ყველაფერში მისი ნება სჩქეფდა. მისი ხალისი თქრიალებდა...

— მე მსურს დაგედვა მტლათ, ალერსად დაგადნე — მშვენიერო, ამყად მოღერებულო ქვეყანავ — მესმის? მე მსურს ჩავნთქა შენი სიცოცხლის სუნთქვა, გავქრე შენში...

და ვეფხვივით შეტრიალდა... აჰხიდა მკერდი და სიმღერით დაეშვა სოფლისკენ...

შეასხით ფრთები უნუგემოს — მოჰკალით სევდა...

იყავით მთვრალი! სილამაზევ — დიდება შენდა! — დიდება შენდა!

დილა იყო. იმედის დილა — როცა ყველა ფოთოლს ეწერა სხივით.

— სიყვარული აგვამალლებს.

და ის შეყვარებული, მთვრალი, სიმღერით დაეშვა სოფლისკენ...

სიცოცხლემ ფრთა გაშალა!..

თ. იანელი.

განუკუთილი

ზღაპარი

...ამბავი მზის უმზირას გაჩენისა ისევე ძველია, ხანის ასულო, როგორც სევდა სიყვარულისა, ისევე უკვდავია, როგორც კენესა მიჯნურისა, და ისევე მწველია, როგორც კოცნა კლეოპატრასი!.. კაეზანთ აღმძვრელია ეს ამბავი, მაგრამ ლამაზია, ვით საფლავი ლეილასი, ვით იღუმალი ჭრეცა სატრფოსი!.. მიბრძანებ განვაგრძო?

— განაგრძე ალი!—ოდნავ გასაგონის ხმით ჩაილაპარაკა ბაღჩის ხეივანში სკამზე ლაღად გადაწოლილმა ქალმა და სმენად იქცა...

მონა-ზანგმა დაიწყო.

— ზღვის პირად ამართულ თვალუწვედნელ კოშკში გამომწყვდეული იყო მშვენიერი ქალი—მზის უნახავი. გველ-ვეშაპმა მოუსპო მას არა თუ მზის სხივის განცდა,—ადამის ტომთა ნახვა და ლაპარაკი-კი... სევდასა და ვარამს ატარებდა მშვენიერი ქალი სტავრადიბებით მორთულ დარბაზებში; მეტყველების უნარი თან და თან უჩლუნგდებოდა. გზა ხსნისა კი არსად სჩანდა... ურიცხვ მონათა რაზმი მწყსიდა ტყვე მზის უნახავს, ჯაშუშთა გროვა ეხვია კოშკს...

ქალმა იცოდა, რომ არსებობდა სხვა ქვეყანა, სხვა ცა, მაგრამ მშვენიერება ამაღლებს მას არასოდეს არ განეცადა. მხოლოდ წელიწადში რამდენჯერმე ჩაიყვანდა გველვეშაპი უკუნეთ ღამით მოცულ წალკოტში, დღით კი მისი მზიანი ცა ბნელი კოშკის გუმბათი იყო...

ასე მიდიოდა წლები...

ერთ დღილას ახლად გაღვიძებულმა ქალმა საიკარ რამეს მოჰკრა თვალი: კედელში დატანებულ ამოქოლილ სარკმლიდან მზე შემოჰკიატობდა.. ქალი ზეზე წამოიჭრა, როგორც იყო, ასწვდა სარკმელს, და თხილის გულის ოდნად გამოტეხილ ჭურჭრუჭანიდან უზომო სიხარულით შეჰკისკისა მზეს... ეს იყო პირველი სალამი, მზის მიმართ მიძღვნილი, და ესევე იყო პირველი ჰიმნი სიყვარულისა...

კოშკთან მოდარაჯე საჭურისმა ყური მოჰკრა ციურ ხმას, ფრთხილად ავიდა კოშკში, გულის ფანჯრალით შეაღო ტურფა ტყვის სადგომის კარები და... გაშტერდა...

აღტაცებული ქალი კვლავ მღეროდა ჰიმნს სიყვარულისას...

ახალგაზრდა საჭურისის საშინელი ტანჯვა აღებეჭდა სახეზე, საზარლად დაიღმიჭა, სასოწარკვეთილების გმინვა აღმოხდა გულიდან და გადაფითრებული დაეცა ძირს!..

ტურფა ასული ქურციკივით გაჩნდა აზის გვერდით, მკლავები შემოაჭდო გონება მიხდილს ყრმა-მონას, ბაგე ბაგეს შეაწრთო და ციურის ნარნარებით უმღერა ჰიმნი სიყვარულისა... მაგრამ გვიანდა იყო, საჭურისმა უკვე სული დალია...

გაათრებულმა გველ-ვეშაპმა ისეთის ძლიერებით გასტყორცნა ზღვისაკენ საჭურისის უსული ტანი და მასთან ერთად მშვენიერი ქალი, რომ ზღვა გაიპო და უეცრად პატარა კუნძული ამოიბურცა!.. აი, ამ კუნძულზედ აღმოცენდა პირბადრი მცენარე, გულ-დაკოდილი, გულ-ბნელი, მაგრამ მზის რკალივით ყვითლად შემოსალტული, მზის მოტრფიალე — მზისუმზირა.

ტალღამ შეარხია ტურფა მცენარე, რამდენიმე ნაფლერთი მოჰგლიჯა გულიდან და ზღვამ ხმელეთს გადმოსცა უკვდავი ნიშანი ტრფობის წყურვილისა...

მზისუმზირა ჩქარა გავრცელდა ქვეყნად... იგი ყოველ დიდებულის წალკოტს ამშვენებდა, მასთან შეერთებული იყო სახელი ორის უდანაშაულო მსხვერპლის — ყრმა საჭურისის და ტყვე ქალისა...

ერთ შემოდგომის ღამეს მზეს უმზირას ჩვეულებრივად ჩაქეინდრა თავი, ყვითელი რკალი შეეკეცა და ძილს მისცემოდა...

ცბიერმა მთვარემ ისეთის ელვარებით დააშუქა ნათელი, რომ მცენარემ უცბად გაიღვიძა, — ეგონა მზეაო — და საბრალომ ალერსით გადაუშალა მკერდი... მეორე დღეს მზესუმზირა უკვე გულ გადაღვლილი შეხვდა ქვეყნის მანათობელს, მთვარე-კი ქურდივით მიიპარებოდა სივრცეში...

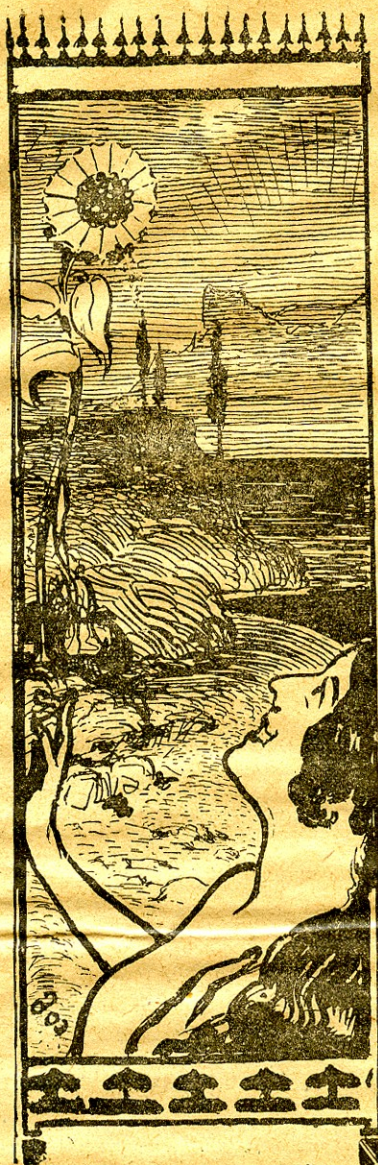
დარცხვენილმა მცენარემ თვალი ველარ შემართა მაცოცხლებელ სატრფოს, ჩამოჰკნა, მოიღრიცა და წაიქცა... მეწალკოტემ შორს გასტყორცნა იგი.

დიდხანს აღარსად სჩანდა ამ ქვეყნად მზესუმზირა! მხოლოდ პატარა კუნძულზე-ღა იყო ამართული უკვდავი ძეგლი უკვდავის ჭემმარტებისა...

ერთხელ ძლიერი ზვრთი მიაწყდა მზესუმზირას და ისე გადახნიჭა რომ მცენარე წყალს ეხებოდა... სირინოზი მისრიალდა მასთან და ცხვირი შეახო იმის გულს... და რა წამს ცოცხალ არსების სიახლოვე იგრძნო, ასეთი ციური ჰანგი აღმოხდა მცენარის გულს, რომ ფაფარ აყრილი ზღვა-კი სმენად იქცა. მზესუმზირა მღეროდა ჰიმნს სიყვარულისას... და სირინოზმაც მისგან ისწავლა მომხიბლავი სიმღერა...

მთის ფერიამ ყური მოჰკრა ამ ხმას, თავი ველარ შეიკავა და პეპელსავით გაცქრიალდა ზღვის პირას... გარინდებული ზღვა ნეტარებით ლივლივებდა... მღეროდა მზისუმზირა და მას ხმას უწყობდა მზის ასული — სირინოზი! მუდამ ცქრიალამ, მუდამ მზიარულმა ფერიამ მხოლოდ ეხლა იგრძნო განვლილ დროთა ამაოება; სულის ობლობის შავმა სევდამ ამ მშვენიერ ჰანგებიდან გამოსტყორცნა თავისი მწვავე ისარი... მთის ასულმა ველარ გაუძლო ამ ხმას, ცრემლად დამდნარი მიეგლო ქვიშაზე და საუკუნოდ მიიძინა...

ზღვა გველივით ასრიალდა მასთან, ალერსით მიელამუნა ქვიშაზე გადაშლილ იმის ოქროსფერ თმებს, მოჰკრიბა სილაზე აღმასებევით გაფანტული ცრემლები ფერიასი, გულში ჩაიკრა და გარს უსპეტაკესი ზღუდე შემოავლო... ეს იყო პირველი ცრემლი სულის ობლობისა და ამიტომ ეწოდა მას ობოლი მარგალიტი... ადამის ტომმა მიაკვლია ზღვის ფსკერში დაფარულ საუნჯეს, ნელ-ნელა ამოჰკრიბა იქიდან, სამაგიერო-კი ვერ მიუწყო... შემცირდა წრფელი ცრემლი მიჯნურთა და ზღვა თანდათანობით დაიცალა ძვირფას მარგალიტებისაგან... დღეს იშვიათად საპოვნელია იგი, ხანის ასულო! ვინ იცის, იქნება მაგ

თქვენს გულისპირში გაბნეულ ქინძისთავის მარგალიტი უკანასკნელი ცრემლიც იყოს ვინმე ტანჯულისა!—მოკრძალებით წარმოსთქვა ჭაბუკმა მონამ და გაჩუმდა...

ხანის ასული ქვითინებდა...

...ლამის მყუდროებაში უცბად გაისმა ზარივით წკრიალა ხმა მოლლასი! იგი დილის ნამაზისათვის მოუწოდებდა ერთმორწმუნე მაჰმადიანთ... მეჩეთის მეჰსურეში (მოაჯირში) სასოებით ლოცულობდა მოხუცი ხანი და იმის სასახლის კაცი... არსად სჩანდა მხოლოდ მონა-ზანგი ალი!..

იგი ამ დროს ხანის ასულს უმღეროდა ჰიმნს სიყვარულისას და ეს იყო ულამაზესი ფსალმუნი, თვით ალლაჰის ძლიერ ბაგეთაგან წარმოთქმული, ეს იყო ღმერთთა საიდუმლო ლოცვა, ეს იყო უმშვენიერესი ზეიმი განთიადისა...

განდეგილი

ს ი ზ მ რ ე ბ ი.

ზღვის პირათ, მთის ძირში, ქსენონი არსებობდა. სიყმაწვილეს ძლიერ გადაშორებული იყვნენ სუსტი ავადმყოფნი, მაგრამ თვალუწვდენელი სივრცე, ჰავა, საოცნება ცა და მზის სხივები კეთილად მოქმედებდნენ: დაუძღურებულნიც უდარდელათ ხტოდნენ, ჭყუმბალობდნენ, ქვის სროლაში ერთმანერთს ეჯიბრებოდნენ, ქვიშაზე დედა შობილი მიწვებოდნენ და მხიარულად დარბოდნენ.

ექიმიც, რადგან პაციენტებს უკეთობა ეტყობოდათ, ნასიამოვნები დადიოდა მათ შორის.

— თქვენ როგორღა ბრძანდებით?—მიმართა ექიმს ერთს...

— სიზმრები, ბატონო ექიმო, სიზმრები მაწამებენ... თვალი ვერ დამიხუჭნია, რომ გიყვივით არ წამოვარდე... ხან ოფლი დამასხამს, ხან სიცივით ვკანკალებ...

— მერე რა გესიზმრებათ ასეთი?

— ვერ წარმოიდგენთ... ჯერ დამესიზმრება ჩემი დედა-ქალაქი, სადაც დავბადებულვარ, აღვზდილვარ და ცხოვრების უეტესი დღე გამიტარებია... ყველაფერი რიგზეა, ისე როგორც წინათ მინახავს—მიხვეულ-მოხვეული, მოუწყობელი ქუჩები, სევდის მომგვრელი ულაზათო, ლარიბი სახლები, ბალი, ნაცნობები, სხვათა შორის თქვენც, ჩვენი ზედამხედვე-

ლიც, რათქმა უნდა, დედა-მამა, მეგობრები ამხანაგები... მე რე ყველაფერი ქრება... რა
 ლაც ბურუსი გადაეფარება ყოველივეს... და... შორიდან იგივე ნაცნობები, მეგობრები, ისე
 უცნობნიც გამოჩნდებიან, ნელ-ნელა მიახლოვდებიან... ოღონდ საიდუმლო და საზარი შე-
 ხედულობა აქვს ყველას და ყოველივეს: აი ერთი ნაცნობი—ისეთივე სახე აქვს, ტანი, მიხ-
 რა-მოხრა, ჩვეულებრივ აცვია, ოღონდ გულის კარიდან გველის თავი ამოჩრილა და გამე-
 ლელსა და გამომვლელს ჰკბენს... მეორე ნაცნობი უნებურათ მეზიზღება და, როცა ვაკვირ-
 დები, თუ რისთვის იწვევს ძველი კარგი ნაცნობი ზიზღს, მაშინ ვამჩნევ, რომ მელის ვეე-
 ბერთელა კული აბია... კული ცხვირში მილიტინებს... საძაგლობა... მესამეს ტუჩები აქვს
 აკერილი... ლაპარაკის მაგიერ ღმუის; ერთი დორბლსა ჰყრის: მეორე გასისხლიანებულ ხან-
 ჯალს ატრიალებს და ვისაც მისწვდება მუცელში უმიზნებს.. ა,ა... ახლა ხომ არ მძინავს,
 მაგრამ სიზმრიდან გამოყელილი მაშინებს წუმპეში აბჭვარჭნილი... რასაც მიეკარება ააყ-
 როლებს...

მთელი ეს ხროვა შორიდან მიახლოვდება... ირგვლივ, ყოველის მხრით... სული მეხუ-
 თება... უფრო და უფრო ღამდება, და ამ წყვილიაღში არ იცი, გველის ენა მოგწვდება,
 ხანჯლის წვერი, ტალახი გაგსვრის თუ დორბლი მოგეცხება... მუნჯების ღმუილი, გახელე-
 ბული კატების კნავილი, სუნი სახლებიდან და ადამიანთა სხეულებიდან გადმომდინეარე
 ბალამისა... და ყველაფერზე მეფობენ ჯაჭვის, ქვეყნის სიგრძე ჯაჭვის ჩხარა-ჩხური და
 მათრახის, ქვეყნის სისხო მათრახის ტყლაშა-ტყლუში... მე დანტე არ ვარ, ექიმო, ვერ აგი-
 წერთ... ჯოჯოხეთია... ნამდვილი ჯოჯოხეთი!.. თმა ყალყზე დგება, ტანში ყრუანტე-
 ლი მივლის.

ავათმყოფმა სული მოითქვა, ოფლი მოიწმინდა და განაგრძო:

მაგრამ მოულოდნელად რაღაცა იმედი იბადება... თითქოს ცაში, ძლიერ მალლა ცაში,
 რაღაც დამამშვიდებელი ჩნდება... თითქოს მოსე წინასწარტყველის მქუხარე ხმის გამოძა-
 ხილი ისმოდეს... წყვილიაღი დნება... გველები იმალებიან, ძაღლის პირები ადამიანის სახეებს
 ემსგავსებიან, მუნჯის ტუჩებს ძაფები ძვრება... მიხვეულ-მოხვეული ბნელი ქუჩები სწორდე-
 ბიან, ფართოვდებიან, ნათლდებიან.. ცული სუნი იკარგება—გაღებულ ფანჯრების თაროზე
 ქოთნებში ჩარეულ ყვავილებსაც კი ვამჩნევ... ინგრევა მეფობა ჯაჭვისა, ქვეყნის სიგრძე
 ჯაჭვისა და მათრახისა. ქვეყნის სისხო მათრახისა—მათი წკარუნისა და შხულის ხმაც კი
 არ ისმის. ჰხარობს გული... მხოლოდ...

ავათმყოფი შეჩერდა და ნაღვლიანად დააბოლოვა:

... მხოლოდ წუთით... უეცრათ, ისევ ძველი შემზარავი სურათი.

— ჰხარობს გული წუთით! მხოლოდ წუთით!—განიმეორა ექიმმა.—თქვენ ჩემზე უფ-
 რო ბედნიერი ხართ... თქვენ ერთი წუთით მაინც გიხარისთ გული!—და ექიმმა მაგრათ
 დაუჭირა ხელი ავათმყოფს.

— იცით ექიმო, სიზმრების საშინელ სურათში, თქვენ მუდამ ტუჩებ-აკრული მევლი-
 ნებით! ზოგს რომ ბორკილი აქვს ფეხებში შეყრილი, ზოგი ხელებშეკრულია, ზოგს რაღაც
 მანქანებით თავიდან ტვინს სწუწნიან, მაშინ თქვენ იქვე დგებართ, აი ასე, როგორც ახლა,
 ჯიბეში ხელჩადებული, ცოტა წელში გახრილი... და სხვებზე უფრო თქვენ იპყრობთ ჩემს
 ყურადღებას...

— რატომ?—დაეკითხა ექიმი.

— რადგან მხოლოდ დიდის დაკვირვების შემდეგ ვამჩნევთ, რომ ტუჩები აკერილი
 გაქვთ... კედის ძაფით... მაგარი კედის ძაფით.

ექიმი ზანტათ შებრუნდა, ისევ დაბრუნდა. მაგრათ ხელი ჩამოართვა ავადმყოფს და
 ძლიერ ჩაფიქრებული სახლისაკენ წავიდა.

— Папа пришел! Папа пришел!—ფეხებზე შემოეხვია ბავშვი ექიმს.

— მომშორდი თავიდან! მიაყვირა ექიმმა შეილს და სამუშაო ოთახისაკენ გაეშურა.
 მაშინ ალერსს მიჩვეულმა ბავშვმა ღრიალი მორთო.

— Что такой милый? Кто тебя разсердил?—ნაზად დაეკითხა ექიმს მეუღლე.

— შენ! შენ! ორი ქართული სიტყვა ვერ ასწავლე ბავშვს!...

ცოლი გაიბუტა.

ექიმი ფაქრებში წავიდა.

აი რა ნაირი სიზმრები აქვს... ყოველთვის ვამბობდი, ყოველთვის ვამბობდი, რომ მა-
 გის ავათმყოფობა სხვა გვარი იყო... melancholia patriotica... დიახ!.. ტყულა კი არ აქვს

დღიურში ამოწერილი ბიორნეს ცნობილი სიტყვები: „მე ავით ვარ საშობლოს ავთმყოფობით; განიკურნება იგი, და მოვრჩები მეც“... ავთმყოფებმა, განსაკუთრებით კი დარღვებ-აშლილებმა ხშირათ, ძლიერ ხშირათ იციან მიზეზი სნეულებისა და წამალსაც ხშირათ იპოვნინან, ოღონდ შემზადება წამლისა კი მათ ხელით არ არის... აქ natri bronati ვერას უშველის.

საზოგადოებაში ჩვენ ექიმზე ჩურჩული გაისმის: ზოგი ამბობს, „დარღვები აეშალაო“, ზოგი — „წლობით გულში ჩამარხულმა აღმოხეთქა და სხვა არაფერიაო“.

ობიექტიური ფაქტები კი ასეთია.

წინათ ჩუმი, დინჯი ექიმი ახლა სხაპა-სხუპით ლაპარაკობს.

გუშინ ერთად მივდიოდით, მეეტლეს დაუძახე: — *извощить!* ექიმი შეჩერდა, შემომაჩერდა, ერთი მაგარი სიტყვა მომაძახა და გამოშორდა.

პოლიციის ბოქაულს ექიმზე შედგენილი აქვს ოქმი, ქუჩაში ზოგიერთს განცხადების ჰგლეჯსო.

ექიმი დიდ თხზულებას ამზადებს შემდეგის სათაურით: „ერის უფლება“.

ჩვენს ნაცნობ ავთმყოფს ყოველ შეხვედრაზე ჰკითხავს:

— თქვენი სიზმრები?

— მაწამებენ ..— მოკლეთ უპასუხებს იგი.

საერთოდ ავთმყოფები უკეთობას ჰგრძნობენ. მათზე მოქმედებს ზღვის სივრცე, საოცნებო ცა და ზღვაში შეჭრილი, გველეშაპის მსგავსი, ტყით დაბურული მთა.

6. ლორთქიფანიძე

ბედკრულაჰის ოჯახი.

მთაწკაბა.

I

ვისაც არ უნახავს ქუთაისი მაისში მას წარმოდგენა არ შეუძლიან ბუნების დიდებულებისა, მისი ძალა, მისი საოცნებო სურათოვნება და ძლევა მოსილება. მას არ უგვრძნია ნამდვილი ნექტარი სიტკბოებისა და გრძნობა სულის ზაფხულისა.

აქ ქალაქის მოშორებით ვიწრო ხეობაში სადაც ქუთაისს აერთებს რაჭის მთებთან. არის ერთი კარგად მოზრდილი ბაღი, რომელიც ქართველთა ჩვეულებრივის სიზარმაცით, იქნება დროთა ვითარების გამოც, საკმაოდ მიყრუებული, მიგდებული არის.

სხვა შემთხვევების დროს, ეს ბაღი შეადგენდა საზოგადოების თავმოსაწონს და სიმდიდრეს და ეხლა-კი მოუვლელი, უპატრონოდ დაგდებული, მხოლოდ დარჩენილა მათ იღუმალეების შემფარებელი რომელსაც სჭირდებათ კენესასა და ოცნებაში თანამგრძნობელი. ეს ბაღი სრულიად თანაუგრძნობს ამ დღეში მყოფს და ცოტაოდნავად მოძრავიც არის სულს და გულს აღუძრავს მთელს ოცნებას, მთელს მოაზრებას და ფიქრს ფართოდ გაღუშლის შარას ათასგვარის წარმოდგენისთვის, ათასის შემთხვევის მოგონებისთვის და მის არსებას მისცემს მასალას ერთად ღონებისა და სიტკბოების საშუალებას. იქავ, რიონი ბუტბუტა, ღულუნა. მოამბე წარსულისა. მოწამე სისხლთა ფრქვევისა სამშობლოს კიდეთა ზედა. მისვე ასალორძინებლად და სჯულის, თავისიანობის შესარჩენად და ამ ხმაში, ტკბილსა და მშობლიურს სიტკბოებით აღსავსე ხმაში, მოისმის კენესაც აწმყო ტკივილებზედ. ჰკენეს რიონი, ჰკენეს ხელოვნურად და ჰკენეს ისე, რომ გულს სტაცებს კაცსა და იგიც ეძლევა მის მიბანვას. მი ჩუხჩუხზედ შევითავს სული, მოძრაობით იჩენს სიცოცხლეს და ამყობით, აგონებს თავის შთამომავლობას!.. სწვევტს გული და თრთის იქამდის, ვიდრე ზედ დააკვდებოდეს წარმოდგენილს სურათებს!.. გაჰკმენდავს ხმასა, გაწამდება და ასე მიღუქებულს ფეთქვაში, ცახცახებს როგორც ბავში, მოჯადული მომხიბლავის ფრთოსანისაგან და სულ გაბნედილს ეშინიან, რომ მოულოდნელის ამოსუნთქვისაც არვის არ განეფრთხო, არ მოჰკლებოდა მწვალებელს, მაგრამ ძვირფას არა ყოველთვის საშოვარს მაცდუ-

ნებას. დიახ, ამ ადგილებს შეუძლიანთ მოგცენ ის წუთები, როდესაც მშობლის მოქმედებას სისხლს აფეთქებს, ადუღებს, აჩუხჩუხებული იწმინდება, წყდება და არა თავისებურის ჩაჩირქ-ჩალუჯვებულისგან ხდება ლაღებრივი, ამყვავებელი და აღამაღლებლები არსებისა. ეს იყო წუთები როდესაც მშობელი ასაზრდოეჰს თავის ავადუყოფს შვილსა, როდესაც მშობლის რძე ჩამომხმარს სხვა საზრდოსაგან. გონებას უნარებს. ჩამწვარს, ჩაშრობილს არსების ნიადაგს გაანგლეჰს, მის ქმნილებას და კაცობრიობის გრძნობის წვეწვს მოძრაობაში მოიყვანს.

აქვე მთებში!.. მთები კავკასიონისა ბუმბერაზნი!.. აყვავებულნი ათას ფერადათ, ამწვანებულნი, ფერხულად ჩახვეულნი, ტყენი ერთობის სადიდებლად და შორს, შორს მთებზედ მყურებელი საოცნებო მყინვარი? ოდნავად ნიავე, მთრთოლვარი, ცელქი, დაუცხრომელი, მოუსვენარი, რომელიც შესთამაშებს ბუნების კეკლუტს რხევით აშმაგებს, სურნელებით აღსავსე ფერფლს უგუნდრუკებს ზეცს!.. იქვე ახლო მახლო გორა, თავის ნანგრევებით, ციხისა და მონასტრის ნაშთებით გამოიყურებიან წაქსულის გასახსენებლად და უსიტყვოდ აგონებენ კაცს თავის საკუთარს ვინაობას!

დაკლანცილი ბილიკი!.. დაკლანცილა ვითა სიტკბოების ძალას დაეგრიბა გრძნობით აღსავსე შმაგი და მის ნაპირებზე ხეებს ჩაწმახულ მჭიდროთ დაცვარ-მარგალიტიანი ვაზები!..

ალ. ყაზბეგი.

(შემდეგი იქნება)

ჯვარედინს გზაზე.

ერთს დროს ჩვენი სამშობლო ჯვარედინს გზაზე იდგა. ერთი გზა რომ დასავლეთისკენ მიდიოდა, მეორე საზრეთ-აღმოსავლეთისკენ იყო მიმართული და ევროპიელ ჯვაროსანთა რაზმები თუ არაბ-სპარსელ სოფდაგართა ქარავნები ერთი მეორეს ხვდებოდნენ საქართველოს მიწაწყალზე. ამ ხშირი მიმოსვლისა და ხანგრძლივი ურთიერთობის კვალი დღესაც ნათლად ატყვია ჩვენს ქვეყანას. ჩვენი ეროვნული კულტურა დასავლეთ-ევროპიული და წინა-აზიური ელემენტების თავი'ებური შეუღლებაა. ეს ყველაფერში აშკარად სჩანს, ხუროთმოძღვრებასა, მხატვრობასა, ლიტერატურასა, ხალხურ ჩვეულებებსა და ზნეობრივ შეხედულებებში. დედამიწის ზურგზე სხვაგან იშვიათად მოიძებნება ასეთი ორიგინალური სინტეზი.

ჩვენ გვაქვს წვეტიანი კოშკები და ციხე სიმაგრეები, როგორც ევროპიელებს და ჩვენ გვაქვს თალიანი ქარვასლები, როგორც არაბებსა, სპარსელებსა და მცირე აზიელებს. ჩვენი საეკლესიო კედლების მხატვრობა ბიზანტიურ ფრესკებს წააგავს; ჩვენი წიგნების სამკაულები სპარსულ-ინდოურ მინიატურებს. ჩვენს კულტურას ევროპიულ კულტურის მსგავსათ ძველი ბერძნული განათლება უძველეს საფუძვლად და ჩვენც ევროპიელებთან ერთად რაინდობისა და ფეოდალურ წესწყობილების საფეხური განვლეთ. მაგრამ ინდოელების სიბრძნესა, სპარსელების პოეზიასა და არაბების ფხიზელ მეცნიერებას სხვებზე ადრე დავეწაფეთ და სხვებზე უფრო ადვილად დავახწიეთ თავი საშუალო საუკუნოებრივ ვიწროობას. ჩვენი დიდი მწერლები ერთნაირად იცნობდნენ ბერძენ ფილოსოფოსებსა და სპარსულ მგოსნებს და ჩვენი დიდი მთარგმნელები გულმოდგინეთ აქართველებდნენ როგორც არისტოტელისა და

ნეოპლატონ-კოსმოსების ისე ფირდუსისა და ფახრედინის ნაწარმოებებს. ჩვენი ზნეობა ინდი-
ვიდუალისტური იყო, ისევე როგორც დასავლეთ-ევროპიული, მაგრამ მისი სიმძაფრე განე-
ლა აღოსავლეთურმა მსოფლიო მგრძობიარობამა და შემეცნებამ.

ჩვენი ეროვნული სახე ძალდატანებულად ყოველთვის დასავლეთისა და სამხრეთისაკენ
იყო მიმართული. ზურგი, პირიქით, დიდს ბუნებრივს ზღუდეზე გვექონდა მიბჯენილი. ეს
იყო მაღალი მთაგრეხილი, რომელსაც ჩრდილოეთით ცივი და ნაკლებ სტუმართ-მოყვარე
ქვეყნები აკრავდა. აქ თითქმის დღესაც ყველაფერი უკზოა ქართველებისთვის. ნიადაგის
ზედა პირი ჩვენი ქვეყნის ზედა პირს არა ჰგავს, ჰავა ჩვენს ჰავას. აქ ცოტაა ისტორიული
ნაშთები და მათ შორის არ მოიპოვება არც ჩვენებური მოღუშული ციხეები, არც ჩვენებუ-
რი ნათელ-მარმარილოსებური ტაძრები. მკვიდრთათვის გაუგებარი ჩვენი რაინდული და
ინდივიდუალისტური შეხედულებები, ჩვენ კიდევ მათი ბუნდოვანი მისტრციზმი და მათი
უპიროვნო მორალი გვეუცხოვება.

უბედურმა შემთხვევამ დაგვაახლოვა ამ უკზო ქვეყანასთან და ჩვენი სულიერი შულ-
ლება უკანონოა. მეცამეტე საუკუნეში სპარსეთის კულტურა ველურმა მონგოლებმა დაამ-
ხეს, მეოთხთმეტე საუკუნეში ოსმალებმა ბიზანტიის იმპერია დაიპყრეს. ჯვარედინი გზა გა-
დაიჩეხა და საქართველო კულტუროსან კაცობრიობას მოსწყდა. ერთი ბილიკი-ლა დაგვრჩა,
კავკასიის მთაგრეხილისკენ მიმავალი, და საქართველო, დიდი ყოყმანის შემდეგ იძულებული
გახდა ამ გზისთვის მიემართა, ამგრამ ამ გზით სიარულმა ყველაფერი მოგვიტანა გარდა
ბედნიერების და კულტურული აყვავებისა.

დღეს მსოფლიო ომის ცეცხლში ხელახლა იცვლება ჩვენი ქვეყნის საერთაშორისო
მდგომარეობა. ადვილი შესაძლებელია, რომ ჩვენმა ეროვნულმა კულტურამ ხელახლა თავი
დააღწიოს ვიწრო ბილიკებსა და ფართო ჯვარედინ გზაზე გამოვიდეს. როგორც არ უნდა
დამთავრდეს დღევანდელი ომი, წინა-აზიის გამოღვიძება უეჭველად მოსალოდნელია. რუსე-
თი და გერმანიის ერთ გვარი ენერგიით მიისწრაფვიან შუა მდინარისაკენ, სადაც ბიბლი-
ური გადმოცემის მიხედვით ერთ დროს ამ ქვეყნიური სამოთხე იყო. დღეს თუ არა ხვალ
უსათუოდ დამთავრდება ბალდადის რკინის გზა, რომელსაც გერმანელები აშენებენ და
ტრაპიზონისა და აზრუმის შტოები, რომელიც რუსებსა დაიწყეს. ჩვენი უახლოესი ევროპიე-
ლი მეზობლები, ბალკანეთიც, იღვძებენ და ევროპიულ პროგრესის გზას ადგება. ეს გარე-
მოება ჩვენს საუკეთესო იმედებს უნდა ასაზრდოებდეს. თუ საქართველოს მოსაზღვრე ქვე-
ყნებში ბარბაროსობის წყვილი გაიფანტა ჩვენ თვალწინ ძველი დიდი გზები გამოჩნდე-
ბიან და ხანგრძლივი გათიშვის შემდეგ იმ კულტუროსან ოჯახს დაეუბრუნდებით, რომელ-
საც დიდი ხანია ვეკუთვნით ჩვენი სულითა და ჩვენი წარსულით.

გერონტი ქიქოძე.

ფიქრები ევოლუიურ ხელოვნებაზე.

გზოქის რგოლი

წარსულში ჩვენი ცხოვრება დამთავრებულ რგოლთა წყებაა მათ შორის მკიდრო კავ-
შირია, ერთი მეორეში იბმის და ეს ჯაჭვია ჩვენი ისტორია. ყოველი რგოლი მისი ეპოქის
სტილია, მისი ინტიმოზა. . . საოცარი თვისებისაა მათი ფორმა, სიმტკიცე და ხალასობა:
რჩება—რაც მის ხანას შეჰფერის, რაც ტიპიურია ეპოქისათვის, ხოლო ყოველი სიმსუბუქე,
ზედნაშენი, რაგინდ მიმზიდველი იყოს, უკვალოდ ჰქრება. ამის მიზეზები ჩვენს გარეშეა და
ისტორიის წინაშე უძლურნი ვართ: თუ მან არ მიიღო ჩვენი ყოფა და ქმნა გარიყულნი
დავრჩებით—„აღარაფერი მოაგონებს ჩვენს აქ ყოფასა“.

ასე ჰხდება ყოველ დარგში, მაგრამ ხელოვნება ყველაზე უფრო ძლიერი არგუმენტაციაა
ამ დებულებისა: მაზედ ინტიმური არ არის სხვა სფერო და ეპოქის სტილსაც. ისე ძლიერ
ვერ ამოსწურავს სხვა დარგი.

ამიტომ ყოველთვის ისტორია სდებს სწორ საზღვარს ჰემმარიტსა და ყალბ ხელოვნე-
ბის შორის, კრიტიკის ალლო სცდება, ისტორიის სიტყვა არასდროს.

რამდენი - თავისდროზე—წარჩინებული და „ბუმბერაზი“ გაჰქრა! გვარებიც აღარ გა-
ხსოვს... გუშინ კი მათ გენიოსებს ვუხმობდით და „უკვდავებაში“ ჩავრიცხვით. ისტორიამ გა-
ასამართლა და მის ზევით ინსტანცია აღარ არის.

მაგრამ ჩვენ მაინც ვსციდილობთ, გვინდა მას ალლო აულოთ; გვინდა ვიცოდეთ—რო-

5054

მელ ქმნას მიიღებს იგი, რომ ჩვენი ყოფა უქმი არ დარჩეს, გვინდა მკვიდრ ნიადაგზე დავდგეთ და „წარვიმართოთ სვლანი ჩვენი“.

ამ მხრით ვუდგებით დღეის ხელოვნებას საქართველოში და გვინდა ვიპოვოთ სად არის მომწყვდეული მისი ინტიმოზა. ვინ სთქვა ეპოქის ენით? ვინ ასახა მისი სტილი? უკეთ რომა ვსთქვათ—ვის მიიღებს ისტორია?

დღეის მსჯავრი ხშირად შაბლონია: იაფფასიან მას შტაბით ვუდგებით ხელოვანს, თუ მას კითხულობენ, გუნდრუკს უკმევენ, თუ მას ხალხი მიჰყვება, თუ ის დღიურ ჭირ-ვარამზე ლაღადებს—ჩვენში მას იღებენ, უკვდავად რაცხვენ. ვეცადოთ დავაღწიოთ ამ შაბლონს. ევროპაში იგი კარგა ხანია გადალახა—ჩვენ კი ეფექტები გვაჯადოებს... წარსულის რგოლებზე ლაპარაკი ეხლა აღარ ღირს: ისტორიამ გაამართლა შოთა, ჩახრუხაძე, ბესიკი ბარათაშვილი, ყაზბეგი, აკაკი, ილია, ვაჟა და ზოგიც სხვები.

მე დღეისაზე ვიტყვი—იმ რგოლის შესახებ, ჩვენ რომა ვართ შიგ მომწყვდეული.

არც დღეის ხელოვნებაზე შეგვიძლია სავსებით ლაპარაკი:

ხუროთმოძღვრების ერთი ნაკვეთია, მუსიკის ორიოდ ჰანგი, მხატვრობის ჩანასახი.

ამ რგოლში სჩანს ხელოვნებიდან მარტო პოეზია. ამ გზას რო გავყვით მისი ბილიკებიც ვერ გვანუგეშებს: ორიოდ რომანი, ამდენიმე დრამა, პოემა და სატირა... და დაუსრულებელი ლექსები...

ბოლოს და ბოლოს ჩვენი ხელოვნებიდან გვრჩება მარტო ეს ლექსები. ქეშმარიტად, იაფ-ფასიანი საკრედიტო ბილიტებია, რომელმაც უნდა ჩვენი სიღარიბე დაჰფარონ.

ეპოქის სტილს ლექსი კარგად შეინახავს, მაგრამ მის სულს ვერ დაიცავს სავსებით, ამისათვის უფრო რთული განცდაა საჭირო და არა წუთის ნაკვეთი.

ეს, რა რიგად გვწყურია რომანი, ჩვენი ცხოვრების სარკე, მისი ძარღვის ცემა, მაგრამ.. არ არის მწერალი, რომ მშრალი ენა გავვისველოს, ცოტა გვასვას და წყურვილში ვიხოცებით, წყურვილი გვკლავს.

სხვებთან მივდივართ: რუსულს, გერმანულს და ფრანგულს ვეზიარებით:— ოდნავ ვანელებთ თინ მოსულ წყურვილს და როდესაც საქართველო გვინდა გავახვიოთ ამ რომანში, უხერხულობას ვგრძნობთ, ვერ უდგება ეს მოსახსნამი ჩვენ სულს.

ბევრი ტკივილი აწუხებდა არჩ. ჯორჯაძეს მთლიან ბუნებას, მაგრამ მათ შორის ეს ტკივილიც დიდი იყო: ქართულ ეპოსს, რომანს უცდიდა და ვერ მოესწრო. მისი სულის სიმდიდრე სცემს ამ წადილში, მას (პუბლიცისტს) ვერ აკმაყოფილებდა ჩვენი სოციალური და ეროვნული ზრდა, რადგან განიცდიდა ხელოვნებას და იცოდა მისი ძალა. იცოდა რომ უმისოდ უძლურნი ვიყავით.

შეიძლება ვერც ჩვენ მოვესწროთ ამას და ჩვენი ეპოქის რგოლი ისე შეეკრას, რომ მისი მაჟელანებელი ხელოვნება ასევე მკრთალი დარჩეს.

გარეგნულად თითქოს ყველაფერი რიგზეა: სალიტერატურო სადამოები, ჟიური, კრებულები და წარმოდგენები ფუტურისტებიც კი...

თითქოს ნამდვილმა ლიტერატურამ გული აგვისუყა ექსცენტრიკობასაც, ვიჩნთ. ნამდვილად ყველა ეს მოჩვენებაა, ქარისაგან წამონახებრი და ეპოქის რგოლში ვერ მოემწყვდევა. ჩახედოთ გულის სიღრმეში—სად და რად არის სნეული? რაც უნდა ჩქარის ტემპით განვითარდეს ჩვენი სოფელი, მაინც შორს არის იგი ქალაქიდან.

აქ სხვა ინტერესებია, სხვა ძარღვი სცემს, სხვა ხალხია. თუ ევროპაში სოფელი იგივე ქალაქია მინიატიურაში, ჩვენში იგი უსაზღვროთ ჩამორჩენილი, მიტოვებული და ყრუა. მასშია განვითარებული მარტოოდენ შრომა, ხშირად აუნაზღაურებელი, უსაშინელეს პირობებში... სულიერ მოთხოვნილებას აქ ადგილი არა აქვს, კულტურის ჩანასახი-ლა ბუტავს ოდნავ, გარდა დღიურ ჭირვარამისა, განცდა არ არსებობს და ჩვენს ინტელიგენციას სძულს სოფელი მას არ შესწევს უნარი, შექმნას, გააჩაღოს ცხოვრება... მას თავგანწირვა აკლია, მზაუყვარს და საცა მას ხედავს, იქ ეტანება ფუტკარივით. ამიტომ იგი აწყდება ქალაქს და ჩვენი გლეხი იხშობა სიბნელეში. მან არ იცის ღრმა განცდა, მისი აზროვნება სადაა—გუთანს რომ დასტრიალებს. საშინელი კონტრასტია, და ჩვენ დღემდე არ გვიცდია გულწრფე-ლად ხიდის გადება.

ჩვენი მწერლებიც ხომ უმეტესად ინტელიგენციას ეკუთვნიან, თუმცა ინტელიგენტობას და ცოდნას საკმაოდ დაშორებიან.

მხოლოდ ერთში სცემს ძლიერ ეს თვისება.—კულტურის ზედაპირის დაწაფებაში. მისი პრეკვიალა თვალები იტაცებს ჩვენს მწერალს. მას არ ესმის გლეხის სიყვარული. მისი განცდა, ტრაგედია—უკედ რომა ვთქვათ აქ ვერ ხედავს თავის დამაკმაყოფილებელ ტრაგიულ

იერს, პლასტიკობას. ეს მართალია... გლეხი სატრფოს ღირებულების თვალთ ზომავს უმეტესად, იგი მასში ხედავს ოჯახის მომავალ წევრს მუშა ხელს.

რამდენადაც ქალი ჯანმრთელია, იმდენად უფრო მიმზიდველი ხდება მისთვის. ეს არის ნამდვილი პრიმიტივი სიყვარულის მაღალ გრძობაში.

ამის მიზეზებიც ცხადია: გლეხის ცხოვრების მატერიალური პირობები, სოციალური წყობის უკულმართობა. და ყველა ამასთან ჩვენი სოფლის უკულტურობა, მისი ზნეობრივი ჩამორჩენა და სულერი სილატაკე. აქ არის საჭირო დაუღალავი შრომა ცხოვრების გარდასაქმნელად და ჩვენი ინტელიგენციაც ამ შრომას გაუზრბის, იგი მცონარეა.

ამიტომაც არც ერთმა, ცოტათ თუ ბევრად, სერიოზულმა მწერალმა არ იცის ჩვენი სოფელი და არც უნდა იცოდეს. ამ ცხოვრებიდან იგი ვერას მოგვეცემს.

დარჩა ქალაქი, საცა აუარებელია ჩვენი მწერლობა, მაგრამ ფრთა აუსხმელი. ქალაქის ატმოსფერაც მისთვის სულ უცხოა, არა ქართული და მისი შთაბეჭდილებანიც ნამსხვრევი. საგან შესდგება, რომლებიც დაუსრულებელ ლექსთა წყებად გადმოიღის.

ეროვნული სული შეუღახველი დარჩენილა მარტო სოფლად. თუმცა მისი კულტურული სელა ფრიად შეფერხებულია დღეს. ქალაქი კი ჭრელია ამ სიტყვის ნიშვნელობით... ჩვენ არ ვიცით დღეს ქართული სულის მატარებელი ქალაქი და ჩვენი ინტელიგენტიც იბნევა, იკარგება მის სხვადასხვაობაში აი იშვა მის არსებაში იდეა შემოქმედებისა და ამის შემდგომ იგი მტანჯავი ხდება მისთვის, რადგან ვერ ჰპოვა მისთვის ქართული სული, სახეები, სტილი და თავი. რომანის ტრაგედია უნდა თანდათანობით გაიშალოს, გაღრმავდეს და სწორედ აქ გზა ეხშობა მას. ქალი და მისი ბუნება, რომელიც უკვდავი ამოცანაა ხელოვნებაში და კერძოდ რომანში მოველინება ქართულის გვარით. მაგრამ უცხო სულით. ის ქალი, როგორც ჩვენ სინამდვილეში ხედავს, ვერ აკმაყოფილებს მას. ვერ უდგამს სულს მის აღმაფრენას. და რამდენადაც უფრო ღრმად შესცურავს მის არსებაში ხელოვანი, იმდენად უფრო დაინახავს რომ, ქალის სული დამსხვრეულია, ხელოვნურად შეზავებული არა მონათესავე ნაწილიდან ვნება მიმქრალი, და ანგარიშ მიცემული... და იტანჯვის მწერალი მარტობით, ხედავს, რომ „ქართველი ქალი“ არ არის ჭეშმარიტი არსება დღეს, რომ მის გარდაქმნამდე — ქართველ ნიადაგზე ინტელიგენტობამდე, მისი ასახვა პოეზიას ჩრდილავს. ფრიად ხელოვნურად ხდის. და განა მარტო ქალის საზოგადოთ ჩვენს ქალაქში, არ არის ნამდვილი ქართული ინტელიგენტური წრე, ცხოვრება... თითო-ორილა სახე ხომ ტიპი ვერ გახდება. და რაც მთავარია, ეს ორიოდ წრეც მოწყვეტილია ქართველობას, მას აკავშირებს ჯგუფობრიობა, წარმავალი ინტერესები და არა მთელი ქართველი ხალხი.

მწერალმა უნდა ღრმად განიცადოს, რომ იგი მთლიან სხეულის ნაწილია, არა მოკვეთილი, არამედ ზედსხმული, — მისი სისხლით იკვებება და მისი ძარღვებით უტემს გული.

უცხოელი მწერალი აქვს განიცდის, იქ მის ერის სული ტრიალებს მისი სტრიქონებით და ენით ხალხის ინტიმობა მეტყველებს.

ჩვენი ეროვნული სული დანგრეულია, მისი სიმტკიცე მარტო სოფლად სჩანს საცა ჯერ კულტურას ფეხი მოუყიდნია.

მარტობა, გარიყულობა შექმნილა ქართველ მწერლის მეგობარი და ისიც მიყვება ამ გზას. იფეთქებს მასში ცეცხლი ღვთიური და მიჰქრება რაკი თავის გამო ხმაურებას ვერ ჰპოვებს.

ხოლო ეს ჩამქრალი ცეცხლი ოდნავ ნაფერფლებს სტოვებს, სევდის ნაფერფლებს რომლებიც ლირიკის სახით აგრე რიგად სჭარბობს ჩვენს პოეზიაში და დიდი მწერლის ჩანასახი მელექსედ კვდება, თავის განცდას ვერ განშორებია, ობლობა ვერ ჩაუტლავს, სიყვარული ვერ მოუძებნია.

აღსდგება მკვდრებით?

სანამ ცოცხალია რწმენა, რომ ჩვენი ხალხი იღვიძებს, წინ მიღის მასში ვითარდება შეგნება — რომ ნაწილია მთელის სხეულის, მანამ არ ჭრება იმედი აღდგომისა. თუ ჩვენი გზაც საერთო კულტურის გზაა. მაშინ ჩვენ სოფელშიაც უნდა ღრმად შეიჭრას სინათლე მზისა, რომ ქართველი ინტელიგენტი ქართველ ხალხში დარჩეს მისი არ ეშინოდეს და სოფლის ტრაგედია შეიყვაროს, ინათესაოს, როდესაც ქალაქში ქართული სული გაჯდება და როცა კულტურულად სოფლები პატარა ქალაქებად იქცევიან, მაშინ დაიწყებს ერთი ძლიერი ძარღვის ცემა და ქართველი ინტელიგენტიც განაგრძობს სამშობლო ქვეყნის ტრაგედის...

მანამ. . . მანამ კი უნდა ვეცადოთ მთელი ძალ-ღონე შევალიოთ ამ კულტურულ ამე-

ღლებას და არ ვავექცეთ სოფელს, რომელიც სალაროა ეროვნულ ხელოვნებისა.

აქ ჩაეყრება საძირკველი ჩვენი კხოვრების განახლებას, აქ იშობა ნამდვილი ქალი, რომელიც ბუნებრივად ჩაუდგამს სულს ჩვენს გრძნობათა სამდიდრე დამკვიდრება ხელოვნებაში.

არა წარმავალ, ფუქსავატ გრძნობათა, დღეის ლარიაში რომ სცემს, არამედ ძლიერ წარუხოცელ, რომელიც შეიპყრობს ჩვენს სულს მშვენიერის ტყვეობით.

ხოლო დღეს ჩვენი „ეპოქის რგოლი“ შეიძლება ისე შეიკრას, რომ მის ნამდვილ მხატვრულად ამსახველს ვერც მიაკვლიოს. მაგრამ ეს მაინც ვერ მისცემს საბუთს მომავალ მემკვიდრეებს დაასკვნას, რომ ჩვენი ხანა მარტოოდენ წუთიერ სწრაფვითა განცლით ამოიწურებოდა, რომელნიც ასე უხვად ისახება დღეის პოეზიაში.

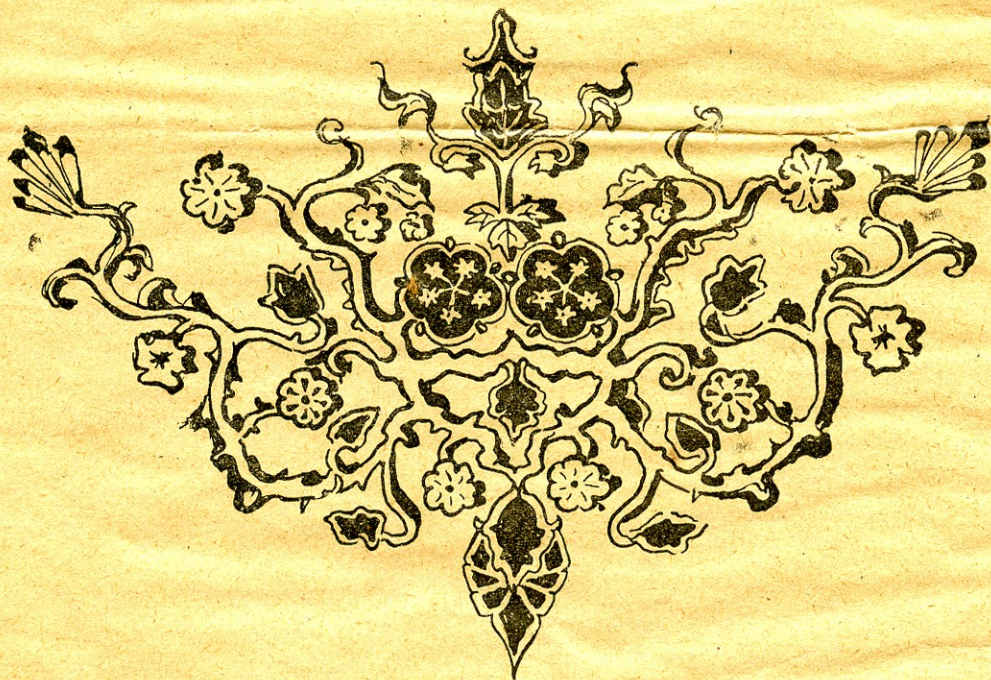
იგი ობიექტივისტი იქნება და შორიდან უფრო ნათლად დიინახავს, რომ დიდი იყო იღუმალი მუშაობა, მაგრამ გარეგნულად არ სახული.

მართალია ეს „რგოლი“ ბევრ უკვდავთა სახელს ვერ შეგვინახავს, მაგრამ იმ ძიების ხაზებს, რომლებიც ჩვენში იყო გაბნეული, იგი მიიღებს და ჩვენი სადღეისო ხელოვნების რგოლიც ამ ძიებით ამოიწერება იგი სუსტია როგორც მთლიანი სახე, მაგრამ ძლიერი როგორც მემამბოხის ხმა და ამ ხმაში ყველაზე ძლიერ გაისმის ერთი ლოზუნგი: ძირს ბორკილები, ჩვენ ვეძებთ ახალ გზებს ..

გაუმარჯოს თავისუფალ ხელოვნებას!..

დღეს მარტო გზა იკაფება და ამ კაფვას ჰსახავს ახალი რგოლი.

აკაკი პაპავა.

40 კან.

275

განდუქი:

- სანდრო შანშიაშვილი. სულის ძახილი.
- კ. მაყაშვილი. გული.
- შიო მღვიმელი. * * *
- ს. ფაშალიშვილი. კლექი ასული.
- გ. ლეონიძე. ქარგა.
- კიკნა-ფშაველა. უკანასკნელი ლექსი.
- ინ-ბანი. სიყვარული.
- ნარკანი. ხილულის გადაღმა.
- თ. იანელი. იმედის დილა.
- განდევილი. შეწყვეტილი ზღაპარი.
- ნ. ლორთქიფანიძე. სიზმრები.
- ალ. ყაზბეგი. ბედკრულადის ოჯახი.
- გერონტი ქიქოძე. ჯვარედინ გზაზე.
- აკაკი პაპავა. ფიქრები მშობლიურ ხელოვნებაზე.

